

Ђуро ТОШИЋ
Историјски институт
Београд

СУДСКИ ПРОЦЕС ПРОТИВ ДВОЈИЦЕ МАРТОЛОСА 1477. ГОДИНЕ

У XVI књизи Нотарско-судских списа Которског архива забиљежен је процес против двојице мартолоса, вођен 1477. пред судом у Котору.¹ Текст тога историјско-правног споменика писан је врло рђавом готичком минускулом, уз стилизацију испод сваке научне критике, и велики број нечитљивих мјеста која произлазе из мноштва нејасних скраћеница и временом насталих оштећења у њему. Међутим, он није остао, и поред тога, незапажен у историјској науци. Прије готово пет и по деценија објавио га је Павао Буторац у I свесци Анала Хисторијског института у Дубровнику (1952), под насловом: „*Proces o martolozima 1477. godine u Kotoru*“.² Суочен са свим набројаним недостацима овог по много чему нејасног, али занимљивог, списка, аутору наведеног прилога омакле су се извјесне палеографске грешке приликом транскрипције (замјена назива мјеста: Сеница умјесто Церница, Аугустино умјесто Ангоште; замјена имена људи: Бузак умјесто Бујак; замјена имена људи са њиховим звањима: Соланус умјесто *sclavus*, итд), што се, разумије се, морало одразити и на погрешну интерпретацију његовог садржаја. Имајући све то у виду и узимајући у обзир неку у међувремену објављену, са тим извором хронолошки комплементарну архивску грађу, турске провенијенције, сматрамо да би било корисно поново у цјелини реконструисати овај судски процес, почев од подношења тужбе против виновника, преко истражног поступка, па до изрицања коначне, у овом случају ослобађајуће, пресуде.

¹ Istorijски arhiv Kotor (IAK): Sudsko-notarski spisi (SN) XVI, 360-367, 10. VII 1477; 14. VII 1477; 12. VII 1477; 14. VII 1477; 2. VIII 1477; 11. VIII 1477; 23. VIII 1477.

² P. Butorac, *Proces o martolozima 1477. godine u Kotoru*, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, I, Dubrovnik 1952, 133-144.

*
* *

Пред уваженим господином кнезом и капетаном града Котора изјавили су 10. јула 1477. године Стјепко, зет Радмана Белоша из Пераста, ковач Дабижив и многи други Пераштани да су сазнали преко неког Радича Брајковића и Јураја Радича Гојковића како су у кућу Стефана Милорадовића из Јошице, у дистрикту херцега Влатка, пристигла двојица мартоласа и људи рђавог понашања, који су негдје заробили Радича Младеновића из села Стрп, у истом дистрикту.³ Дошли су ради договора са Радичевом женом Станом да им да једну од својих кћери, а они њој врате мужа. Тако је ова сирота жена дала своју средњу кћер поменутом Стефану Милорадовићу да је преда мартоласима. Када су сазнали за то, Стјепко, Дабижив и други Пераштани одлучили су да оду до Милорадовићеве куће и откупе речену дјевојку да не би пала у ропство. Одмах су се укрцали у двије барке и пошли према Бијелој и прије него што су пристали, у међусобном разговору су закључили да неће добро и паметно учинити уколико оду код неког од оних (из Бијеле) и замоле их да похватају ове мартоласе. Умјесто тога, усидрили су се прије зоре код обале, а неки сишли и на копно. Чекајући тамо, видјели су у зору да долази према Бијелој један од оних мартоласа на коњу, а у барци се налазио Стефан Милорадовић, у којој бијаше речена дјевојка, као и други мартолас покривен неком пјевом. Тако су, једног на мору другог на копну ухватили под Бијелом, одвели у Котор, претукли их, и за казну стрпали у затвор, а дјевојку вратили мајци.⁴ Наоко ситна нелогичност да се процес водио у млетачком граду Котору у вези са инцидентом који се десио у дистрикту херцега Влатка, могла би се објаснити чињеницом да су главни иницијатори његовог покретања, поменути Пераштани, били управо млетачки поданици. Настали акти о спору осликавају судску праксу у

³ IAK: SN. XVI, 360, 10. VII 1477.

О мартоласима као припадницима посебне установе у Османској империји, наслијеђене из предтурског доба, којом је био обухваћен дио хришћанског становништва освојених земаља југоисточне Европе и укључен у важне службе османске државе, те као посебном војном реду у пограничним областима и полицији у служби власти одређених административно-територијалних јединица (нахија, кадилука и санцака) и органа сеоске власти (кнезова и примићура) види сјајну монографију покојног академика Милана Васића, *Мартоласи у југословенским земљама под турском влашћу*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево 2005, стр. 491.

⁴ IAK: SN. XVI, 360, 10. VII 1477.

Котору у коме се, ради локалне аутономије, судило по домаћем градском Статуту, чија је већина одредаба била донешена још прије успостављања млетачке власти 1420. године.⁵

Набројаним Пераштанима придружио се истог дана (10. јула) и Радослав Брајковић, становник Ангоште (на подручју данашње Ластве) са својом тужбом против ухапшених мартолоса, говорећи да се, док је лутао копном, нашао код жене оног Стефана Милорадовића, своје крштене куме. Ту се одједном обрео неки Радивој Радуловић из Цернице (а не Сенице, како је то својевремено прочитао П. Буторац), са својим слугом Обрадом, који га је ухватио за главу и рекао „ко ће спријечити, ако те хоћу одвести са собом“ (quis obstaret, si vellem ducere te mecum), на шта му је речени Стефан смјело одбрусио да га ослободи, јер му је кум и да неће дозволити да га одведе „док му глава стоји на њему“ (donec caput meum staret super me).⁶

Послије примања и усвајања поднешених тужби против осумњичених мартолоса, которски кнез и капетан (Zuan Donado) је, у присуству градског судије Dabra de Bezantis и канцелара Ivana de Augustino, почео да у истражном поступку испитује у горњој сали палате, а каткад и у соби за мучење, она лица за која је претпостављао да знају нешто више о овом случају: почев од његових главних актера Обрада Добрановића и Радивоја Радуловића, преко Стане, жене Радича Младеновића, па до хапшених и злостављаних Јурашина Младеновића из Пераста и Радича Младеновића из Стрпа.

Обраду Добрановићу од Малешевића (власи Малешевци!) из Рудина, кога су Пераштани стрпали у которски затвор, одговарао је, без сумње, Обрад, син Доброг, пописан у херцеговачком Поименичном дефтеру, заједно с братом Радојем, 1475/77. године у цемату Паскашевог сина Алексија у нахији Рудине.⁷ На постављено питање ко га је довео у ове крајеве и зашто је дошао, Обрад је одговорио кнезу да је „плаћени слуга“ (famulum salariatum) Радивоја Радуловића из Цернице.⁸ Идентитет Радивоја Радуловића откривамо у личности Радивоја, сина Радуловог, пописаног исте године у Церници која је припадала Гацку,⁹ а потомство

⁵ О судском поступку вођеном обично „на тргу св. Трипуна“ (in platea s. Triphonis), или, пак, као у овом случају, „под ложом на марини“ (sub logia marina) види И. Синдик, *Комунално уређење града Котора од друге половине XII до почетка XV столећа*, Београд 1950, 109-121.

⁶ IAK: SN. XVI, 360, 10. VII 1477.

⁷ А. Аличић, *Poimenični popis Sandžaka vilajeta Hercegovine (Poimenični popis)*, Sarajevo 1985, 99.

⁸ IAK: SN. XVI, 361, 10. VII 1477.

⁹ А: Аличић, *Poimenični popis*, 122.

у личности Радослава Радивојевог Радуловића, неспорно његовог сина.¹⁰ Док се Радивој налазио у родном мјесту, неки мартолови су ухапсили негдје Радича Младеновића из Стрпа, који је био доведен у Церницу и продан извјесном субаши, по имену Скендер, који га је предао поменутом Радуловићу на чување. Више пута га је молио и „божијом љубави“ (amore dei) заклињао да оде његовој жени и да му она да једну њихову кћер, односно средњу кћи, да је уда у његово име и не дозволи да падне у турско ропство. И, на крају, понијет осјећањима узео је неко писмо које је Радич написао својој жени и са дотичним Обрадом отишао кући извјесног Стефана Милорадовића. Када се нашао тамо замолио је Стефана да оде до Радичеве жене и преда јој речено писмо, након чега је она, са дјецом својим кћерима, дошла до Милорадовићеве куће и поразговарала са Радивојем. Договорили су се, наиме, да Радивој узме средњу Радичеву кћерку и одведе је поменутом Скендеру, и ако му се она свиди да је узме и врати Радича жени, а ако му се не допадне, да је Радивој врати мајци. На то је Стефан Милорадовић обећао да ће је одвести до Новог и „у присуству господина херцега Влатка“ (in presentia domini ducis Vlatci) предати Радивоју. И већ „пред зору“ (ante auroram) Стефан је казао Радивоју да ће дјевојку „кришом“ (furtivim) одвести до Новог и смјестити је на барку, а он да „узјаше његовог коња“ (astrades super meum equum), док ће се Стефан и Радивојев слуга Обрад, заједно са њом укрцати на барку. И када се барка отиснула ка Новом, изненада су им се испријечили неки Пераштани и напали их, капетана (Стефана Милорадовића) су погодили каменом у бок, и ушли у барку. Тако су Обрада ухватили речени Пераштани у барци, а Радивој који јажаше такође бијаше ухапшен, па су заједно одведени у Котор и бачени за казну у затвор. Пошто је напријед речени узвишени господин кнез чуо шта је Обрад изјавио, наредио је да га поново врате у затвор.¹¹

Заједно са испитиваним Обрадом Добрановићем нашао се, дакле, пред уваженим которским кнезом и капетаном и други турски поданик и један од поменутих мартолова, Радивој Радуловић из Цернице. Када га је овај упитао да ли зна зашто је доведен у Котор, осумњичени је одговорио

¹⁰ Н. Мандић Студо, *Земља звана Гацко*, Гацко 1995, 519.

¹¹ IAK: SN. XVI, 361, 10. VII 1477.

Није далеко од памети помисао да је поменути субаша Скендер, за кога Б. Храбак тврди да је послјије укидања самосталности преосталог дијела Влаткове Херцеговине, падом Херцег Новог у турске руке почетком 1482, дошао из Хумске земље и, као полицијско-управни фактор, управљао овом територијом, с тим што се још и средином 1474, помиње као „субаша Мостара“ (subassa de Mostar). Б. Храбак, *Челници сточарских заједница у источној Херцеговини у XIII и XIV веку*, Из старије прошлости Босне и Херцеговине, II, Београд 2003, 69 и М. Динић, *Српске земље у средњем веку*, Београд 1978, 263, нап. 344.

да су једном извјесног Радича из Стрпа, у тамошњем дистрикту, ухватили „неки морлаци из Зубаца“ (aliquos murlachos de Subci) и довели у Церницу, гдје су га продали неком субаши Скендеру, настањеном у овом мјесту.¹² Овај га је потом дао на чување Радивоју кога је док је боравио у његовој кући, у име свевршњег Бога, заклињао да оде до његове жене Стане која ће му дати једну од њихових кћери, односно средњу кћерку, да је уда умјесто њега. Даљи Радивојеви искази пред судом често се подударају, а понекад су и истовјетни са исказима његовог слуге Обрада, па их стога нећемо ни наводити.¹³ Упитан, на крају, с којим је „разлогом и намјером“ ставио руку на главу Радослава Брајковића, који се затекао код Стефана Милорадовића, неубједљиво је одговорио да је то учинио да би га утјешио, а не из неке зле намјере, и рекао му када би хтио да га одведе ко би могао да га спријечи у томе и потом га одмах пустио. Пошто је тако завршио с испитивањем главног виновника оптужбе, уважени господин кнез је наложио да га врате у затвор.¹⁴

Након ислијеђивања притворених Обрада Добрановића и Радивоја Радуловића, которски кнез и капетан је, заједно са поменутиим судијом и канцеларом, испитивао 12. јула исте године и Стану, жену заробљеног Радича Младеновића из Стрпа. Разлог своје „посјете“ граду св. Трипуна она је објаснила чињеницом да су јој мужа ухватили мартолоси, одвели у Церницу и продали неком субаши по имену Скендер. Сутрадан потом код ње је дошао извјесни Стефан Милорадовић из Јошице „поданик пресвијетлог господина Влатка“ (subditus Illustrissimi domini Vlattci) и рекао јој да га је неки Радивој Радуловић из Цернице, који јој држи мужа у затвору, послао код ње са једним писмом. Тада је изненађена и неука жена отишла код извјесног Радоње из Пераста да јој прочита писмо у коме је стајало шта јој је чинити. Схвативши мужевљево поруку, повела је двије своје кћери, односно средњу и млађу, и укрцала се у барку реченог Стефана и са њим је отишла до његове куће, гдје је затекла

¹² Дубровчани те исте 1477. године помињу не Зупце него Морлаке у Зупцима. Б. Храбак, *Зупци*, Из старије прошлости Босне и Херцеговине, II, 184.

¹³ Била је то, углавном, она уобичајена прича како је Радивој, из сажалења према Радичу, узео једно писмо које је, преко Влатковог поданика Стефана Милорадовића, доставио његовој жени Стани да, заједно са њим и његовим слугом Обрадом, пошаље њихову средњу кћерку субаши Скендеру у Церницу, када су их на путу пресрели неки Пераштани, премлатили, заробили, одвели у Котор и тамо затворили.

¹⁴ IAK: SN. XVI, 362, 10. VII 1477.

Напоменимо и то да се четири дана послје обављеног испитивања, Радивој нашао по други пут пред судским колегијем када га је кнез (14. јула) поново питао да ли има нешто да каже о нападу дотичних Пераштана, на шта је одговорио да нема да каже ништа више од оног што је већ рекао. IAK: SN. XVI, 362, 14. VII 1477.

поменутог Радивоја с његовим слугом Обрадом. Из разговора са њим сазнала је слѣдеће појединости: да јој овај држи мужа у кући након што га је примио од субаше Скендера, те да се окумио с њим и дошао, обузет сажалењем, пошто га је заточеник више пута заклињао Богом и самим собом да то учини, у намјери да му Стана да њихову средњу кћер да је одведе Скендеру и потом врати мужа кући. Тако је ојађена супруга и још несрећнија мајка, немајући другог избора, предала средњу кћерку Радивоју и Обраду да је удају за овог невјерника, и док јој се, вјероватно, срце цијепало од бола, вратила се са млађом кћерком кући и ту остала. Сумњајући можда у искреност Радивојеве одвећ емотиве приче, кнез је приупитао ову несрећницу која је за само неколико дана остала без готово половине породице, да ли вјерује да је поменути Радивој Радловић из Цернице дошао са својим слугом Обрадом са рђавим намјерама и је ли чула од неког да је он мартолоос и човјек лошег понашања, на шта је, без трунке двоумљења, одговорила да је дошао по задатку и да није никад чула да је човјек криминалног понашања, нити је шта друго чула и сазнала осим оног што је горе рекла о њему.¹⁵

Послије сакупљених Станиних исказа, на реду су се нашли у истражном поступку и двојица Младеновића (Јурашин из Пераста и Радич из Стрпа), који су у читавој ствари приписали себи „ореол жртве“ поменутих мартолооса и влаха Зубаца. Речени Јурашин Младеновић из Пераста је изјавио, у ствари, пред судским колегијем да су у вријеме уваженог которског кнеза и капетана Хонорија Габријела (око 1476), он са још четворо Пераштана, међу којима и нека његова рођака, били ухапшени у мјесту Церници и из Цернице одведени у неко друго мјесто и тамо продани. Тако је Јурашин за свој откуп морао да прода цијело своје имање, оставши на тај начин без пара и крова над главом и немогавши нормално да настави живот. И њега су, како каже, ова двојица људи из Цернице заробили и држали у затвору и да је један од њих довео неку дјевојку из села Стрп у свој крај, односно у Церницу, за коју тврди да је бачена у затвор, те да им је овај „злотвор“ давао нешто и да поједу. Јурашин је у међувремену отишао у затвор и видио напријед реченог човјека, кога је, наводно, препознао као једног од оних који су га отели и одвели у Церницу и задржали га два или три дана док није био продат другима, наглашавајући да га је држао у некој штали уз своју кућу, која је била направљена од прућа. Да би дјеловао што убједљивије, говорио је да ће пристати да га осуде на смрт или на било коју казну, ако то није тачно, на шта му је кнез скренуо пажњу да пази шта говори, јер ће у противном

¹⁵ IAK: SN. XVI, 363, 12. VII 1477.

починити највећи гријех ако „невин човјек претрпи неко зло“ (*homo innocens pateretur aliquod mallum*). Иако, каже, потпуно свјестан тога, поновио је нека буде подвргнут „мучењу и смртној казни“ (*repe Torture et etiam Capittalli*), уколико то не буде један од оних који су га отели и довели до Цернице. Када су стражари, по налогу суда, извели заточеника пред Јурашина, кнез га је упитао да ли је то заиста онај човјек који га је отео и довео у Церницу, а Јурашин му је, чим га је угледао, потврдно одговорио и додао да овај има неку рупу на глави и један мали ожиљак на средини између обрва. Чувши све то, кнез се обратио утамниченом Церничанину питањем, да ли познаје поменутог Јурашина, на шта му је несрећни сужањ одговорио да га „никад није видио, нити га познаје“ (*nunquam vidisse nec cognovisse eum*). Када му је кнез објаснио да га Јурашин оптужује да је мартолоос и да га је отео са још четворо људи из Пераста и довео их у Церницу, прије годину дана, овај је одсјечно негирао: „Ово није истина нити сам икад слично радио“ (*hoc non esse verum nec unquam simile operasse*). Да би привео истрагу крају и могао изрећи коначну пресуду, кнез је наложио канцелару *ser Ivanu de Augustino* да заједно прегледају тога Церничанина: има ли рупу и ожиљак на лицу, као што је Јурашин раније тврдио. Иако је „визита“ показала да оптужени није имао никаквог биљега на лицу, Јурашин је, ипак, остао чврсто при ранијем ставу да је то један од његових отмичара. Увидјевши да је лагао о свему што је говорио, кнез је заједно са Радивојем пошао према справама за мучење не би ли како изнудио истину, говорећи Јурашину да ће оптуженом дати за казну толико батина колико он каже да је право, али, ако се нешто њему догоди приликом мучења, а он испадне невин у овој ствари, Јурашин ће починити „велики гријех и заслужити тешку казну“ (*peccatum magnum et mereris magnum punitioem*). Подстакнут озбиљношћу кнежевог упозорења, он је промијенио дотадашњи став и почео с невјерицом и чуђењем да гледа оног Церничанина, уз нешто другачије ријечи од оних раније изговорених пред судом да му се само чинило да је то тај човјек. Потом је сасвим неочекивано наставио да не жели да затвореник буде стављен на мучење и због тога носи гријех на души, тврдећи, насупрот ранијим изјавама, да „тај човјек није један од оних који су га отели нити га је икад видио“ (*iste homo non est de illis qui subrapuit me ... nec unquam ipsum vidi*). Очито изненађен тиме, кнез га је питао зашто га је онда оптужио да је мартолоос и да га је отео. Није га, вјероватно, мање запрепастио ни Јурашинов одговор да су га једном мартолооси отели и да је за своју слободу морао да плати отприлике четрдесет дуката, па је хтио да покуша надокнадити од тога човјека

поменуте дукате које је потрошио. Зато га је кнез оштро изгрдио и укорио да је лоше учинио и наложио да се позову Пераштани, а понајприје они који су довели поменуте људе из Цернице у затвор, да пред њима призна и исприча све као што је горе изложио.¹⁶

Истога дана, послје Пераштанина Јурашина Младеновића, био је саслушан у горњој дворани палате, можда његов рођак Радич Младеновић из сусједног села Стрп, некада заробљен од Турака. На постављено питање како се то десило и ко га је одвео он је одговорио кнезу да су војници уваженог херцега Влатка ишли у Рисан, док је пролазио неки војвода Бујак који је био „капетан зубачког збора„ (capitaneus conventus Subci), прогонећи туда Влаткове ратнике.¹⁷ Из ове почетне Радичеве изјаве сазнајемо неколико појединости. Дио подручја Влаткове „државине“ обухватао је тада херцеговски и рисански крај са сједиштем у Новом (што потврђују и малочас помињана села Јошица и Стрп), који је био толико узак као неки појас уз сјеверну страну Которског залива.¹⁸ Влаткова власт није захватала више ни Зупце, иако се зна преко неког „Радише човјека херцега Влатка“ (Radissa ... homo Vlatchi), да се она само годину и по раније (15. јануара 1476) ширила тамо.¹⁹ Можда је и био у праву покојни Иван Божић када је наслућивао да би овај прогон Влаткове војске до Рисна могао да стоји у вези с његовим покушајем повратка земаља одузетих од стране Турака.²⁰ Поменути војвода Бујак, „капетан зубачког збора“, није био нико други до онај Бојак, син Ђурађев, који је стајао на челу цемата у влашкој нахији Зупци.²¹ Тешко је објаснити његову окићеност

¹⁶ IAK: SN. XVI, 364-365, 14. VII 1477.

¹⁷ IAK: SN. XVI, 364, 14. VII 1477.

Међутим, помен „субаше Врсиња“ – subassa de Versigne – (у априлу 1476) и попис нахије Зупци у Поименичном херцеговачком дефтеру (завршеном до краја фебруара 1477) свједоче да су Зупци послје тога постали самостални дио турске територије са својим управно-административним положајем. М. Динић, *Српске земље у средњем веку*, 262, нап. 339 и А. Аличић, *Поименични попис*, 122-124.

¹⁸ Границу Влаткове „државине“ у херцеговском крају, са сједиштем у Новом, као уски појас уз сјеверну страну Которског залива најпрецизније је визуелно приказао В. Атанасовски (у својој књизи: *Пад Херцеговине*, Београд 1979, стр. 195) на историјској карти која се односи на херцегове посједе до 1478. године, а најдетаљније описао М. Динић, (*Српске земље у средњем веку*, 262-263).

¹⁹ Historijski arhiv Dubrovnik (HAD): Diversa Notariae (Div. Not.) LIX fol. 187, 15. I 1476.

Упор. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 117, нап. 31 и Р. Вукашиновић, *Зупци под Орјеном у Херцеговини*, Београд 2006, 89.

²⁰ И. Божић, *Млечани према наследницима херцега Стевана*, Зборник Филозофског факултета, VI-2, Београд 1962, 125, нап. 57.

²¹ П. Буторац (*Proces o martolozima 1477. godine u Kotoru*, 134) је погрешно, умјесто имена Бујак, прочитао име овог влашког челника из Зубаца као Бузак, кога је пописивач херце-

титулама (војвода и капетан), ако можда титулу војводе није носио испред имена у својству старјешине поменутог катуна, а титулом капетана (иза имена) се дичио као војнички заповједник у „зубачком збору“ (conventus Subci) који је повремено изводио, према потреби, дефанзивне или офанзивне војне подухвате на челу свога цемата.²² И док су зубачки „солдати“ пролазили туда, Радич је био на стражи, гдје су га спазили неки Радашин који га није познавао, док је други знао о коме се ради, а обојицу би лако препознао да их види, при чему је Радашин упитао свога капетана и војводу Бојака: „Хоћемо ли заробити овог човјека“ (volumus hunc hominem capere), на шта је војвода Бојак равнодушно одговорио: „Заробите (capite)“.²³ Ни поменути Радашин није умакао испред истине, пошто га је турски пописивач у Херцеговачком попису уписао у Бојаковом цемату, заједно са братом Новисавом, под именом Радашин, син Миловца.²⁴ Било би наравно пресмјело нагађати да ли је ратоборни Радашин могао бити иста личност с поменутиим Влатковим човјеком Радисом.²⁵ Када су добили Бојаково одобрење, ова двојица Зубаца су ухватили Радича и предали га неком Турчину који га је одмах одвео у Церницу и дао субаши Скендеру који је тамо боравио. Скендер га је додијелио неком Церничанину, код кога је остао два дана, а пошто је у међувремену чуо да долази тамо неки турски склав, субаша се силно уплашио да тај не одведе Радича и смјеста га дао напријед помињаном Радивоју Радловићу да га пажљиво чува и крије.²⁶ То се у доброј мјери поклапа са већ истицаном Радивојевој изјавом о Радичевој заробљавању од стране зубачких морлака.²⁷ И док је боравио код њега, Радич се окумио с Радивојем, који је веома добро поступао са њим, и више пута га молио да се, у име Божије љубави, постара да не пропадне и не падне у ропство Турцима. У повјерљивом међусобном разговору му је рекао да има кћери и да би дао једну у замјену за себе, ако би се то допало субаши. Тако је Радич дао да се напише једно писмо његовој жени Стани да у замјену за њега даде њихову средњу кћерку, које је писмо предао реченом

говачког Поименичног пописа забиљежио као Бојак, син Ђурађев, на челу цемата зубачке нахије, састављеног од 108 домаћинстава, међу којима је уписан и Бојаков брат Радосав (А. Аличић, *Poimenični popis*, 122-124).

²² Занимљиво је да П. Буторац (*Proces o martolozima 1477. godine u Kotoru*, 134) Бојаку, као војводи, приписује оне функције које је, како нам се чини, обављао у својству „капетана зубачког збора“.

²³ IAK: NS. XVI, 366, 14. VII 1477.

²⁴ А. Аличић, *Poimenični popis*, 123.

²⁵ Види нап. 19.

²⁶ IAK: SN. XVI, 366, 14. VII 1477.

²⁷ Види нап. 12.

Радивоју, а он се из велике „самилости и љубави“ (*pietatem et amorem*), коју је осјећао према Радичу, понудио да оде код његове жене. Када је Радивој отишао, Радич је исте ноћи уз „Божију помоћ“ (*deo mediante*) побјегао из притвора. Он је толико хвалио Радивоја да је и у друштву оних који су га ухапсили могао да то отворено каже: додајући и говорећи судији *Dabre de Bezantis* како га је ковач Дабижив из Пераста непрестано молио да ником не говори да је поменути Радивој према њему у затвору добро већ лоше поступао, и да је мартолоос и човјек рђавог понашања, што нити би хтио нити могао да потврди.²⁸

Пошто је сазнао да су горе речени Радивој Радуловић из Цернице и његов слуга Обрад из Рудина задржани у затвору на инсистирање неколико Пераштана, који су их и стрпали у затвор, и док је пред њим био Дабижив ковач из Пераста, један од поменутих присутних, кнез је наредио канцелару *Ivanu de Augustino*, такође Пераштанину, да наложи реченом Дабиживу да у име своје и у име својих другова у парници докажу у року наредних осам дана (што ће рећи до 10. августа, пошто се тада навршавао мјесец дана од затварања) да су ови људи из Цернице мартолооси и криминалци, злих намјера и поступака, што и настоје да докажу, или ће, у противном, наступити оно што налаже и захтијева Божија правда.²⁹

Када су се окупили у горњој сали палате Стефан, зет Радмана Шилопа (у тужби уписан као Стјепко, зет Радмана Белоша), ковач Дабижив и многи други Пераштани, били су на његово инсистирање и без обзира што је истекао рок, упитани од стране господина кнеза да ли имају неки доказ за оно што су изнијели њихови другови да су притворени Церничани мартолооси или људи рђавог живота и намјера. Заједно су одговорили да ништа немају чиме би могли да „подупру ни докажу“ (*ad producendum nec ad probandum*) оно што су раније рекли и изнијели, додајући томе да је Радивој водио поменуту дјевојку у Церницу на њену молбу. Упитани како знају ово посљедње, рекли су да ју је њена мајка дала за откуп Радича, њеног оца, што су сазнали чак и онда када су је преузели из њихових руку.³⁰

Велможни и славни господин кнез и уважени капетан, сједећи „под ложом на марини“ (*sub logia marina*), у присуству судија и многих других, видио је и пажљиво испитао случај Радивоја Радуловића и његовог слуге Обрада, и имајући у виду да нису „криви ни за какву превару“ (*culpabilles nec in aliquo dollo*) и да „није правично нити

²⁸ IAK: NS. XVI, 366, 14. VII 1477.

²⁹ IAK: NS. XVI, 367, 2. VIII 1477.

³⁰ IAK: NS. XVI, 367, 11 VIII 1477.

пристојно да се нека особа из чиста мира малтретира“ (non eset iustum neque condecens quod alia persona de bono ipsos lapidaret), наредио је војницима да ослободе Радивоја и Обрада и да их у присуству горе речених (након 44 дана, од 10. јула до 23. августа) изведу из затвора.³¹

Ђуро TOŠIĆ

THE COURT CASE AGAINST THE TWO MARTOLOS IN 1477

Summary

Radivoj Raduković, from Cernica (near Gacko), and his servant, Obrad Dobranović, from Rudine, were arrested and brought before the Kotor court. They were accused of trying to take to Cernica one of the daughters of Radič Mladenović from the village of Strp, and hand her over to a sub-pasha Skender. On the other hand, a Jurašin Mladenović from Perast also complained about Radivoj, stating that he took part in his arrest and handing over to the aforementioned Skender. However, the investigation established, through the statements of witnesses and the accused, that Radič's daughter willingly accepted to go to the Cernica sub-pasha, so that he free her father from captivity, while Jurašin admitted that Radivoj did not take part in his arrest and handing over. Therefore, the court decided that the arrested Radivoj and Obrad be freed, after 44 days spent in the solitary confinement (between 10 July and 23 August 1477).

³¹ IAK: NS. XVI, 367, 23. VIII 1477.